
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

TALABALARDA TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI

Akramova Gulbahor Renatovna,

Buxoro davlat pedagogika instituti, pedagogika kafedrasi dotsenti, pedagogika fanlari doktori (DSc)

Annotatsiya. Tanqidiy fikrlash qobiliyatlari bugungi murakkab va tez o'zgaruvchan dunyoda juda muhimdir. Har qanday sohada va har qanday rolda mavhum fikrlash va muammo yoki vaziyatni ko'rib chiqish qobiliyati o'sish va muvaffaqiyat uchun zarurdir. Yaxshi xabar shundaki, tanqidiy fikrlash - bu sayqallanishi mumkin bo'lgan mahorat va bu maqolada bu haqda bilishingiz kerak bo'lgan hamma narsa tasvirlangan. Maqolada tanqidiy fikrlashning ta'rifi, tanqidiy fikrlashga moyillik va turli xil ta'lim strategiyalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, qobiliyat, mavhum fikrlash, mahorat, turli xil o'rganish strategiyalari.

СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У СТУДЕНТОВ

Акратова Гулбахор Ренатовна,

Бухарский государственный педагогический институт, доцент кафедры педагогических наук, доктор педагогических наук (DSc)

Аннотация. Навыки критического мышления необходимы в современном сложном и быстро меняющемся мире. В любой отрасли и на любой должности способность абстрактно мыслить и рассматривать проблему или ситуацию является необходимым условием для роста и успеха. Хорошей новостью является то, что критическое мышление — это навык, который можно отточить, и в этой статье изложено все, что вам нужно знать о нем. В статье представлено определение критического мышления, склонность к критическому мышлению и различные стратегии обучения.

Ключевые слова: критического мышления, способность, абстрактно мыслить, навык, различные стратегии обучения.

STRATEGIES FOR DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS IN STUDENTS

Akramova Gulbahor Renatovna,

Bukhara State Pedagogical Institute, Associate Professor of the Department of Pedagogical Sciences, Doctor of Pedagogical Sciences (DSc)

Annotation. Critical thinking skills are essential in today's complex and rapidly changing world. In any industry and in any role, the ability to think abstractly and consider a problem or situation is essential to growth and success. The good news is that critical thinking is a skill that can be honed, and this article outlines everything you need to know about it. The article presents the definition of critical thinking, the disposition to think critically, and various learning strategies.

Key words: critical thinking, ability, abstract thinking, skill, various learning strategies.

Kirish. Tanqidiy fikrlash maktabda va uyda o'rganilishi kerak bo'lgan muhim ko'nikmadir. Tanqidiy fikrlash test uchun materialni tushunishdan ko'proq narsani anglatadi; bu axborotni samarali qayta ishlash, o'z va boshqalarning g'oyalarini baholay olish, bilganlaringizga asoslanib to'g'ri qaror qabul qilishdir. O'qituvchilar sifatida biz talabalarimiz bu ko'nikmalarni rivojlantirishlarini xohlaymiz, chunki ular katta va kichik muammolarni hal qilishda ularga butun umri davomida yordam beradi. Ammo u erga qanday etib boramiz? O'qituvchilar

talabalarga tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan ba'zi usullar:

1. Talabaga mantiqiy xatolarni aniqlashga yordam berish.

Mantiqiy xatolar - bu fikrlashdagi xatolar. Talabalar bahs-munozaralarda keng tarqalgan va odamlarni manipulyatsiya qilish uchun ishlatilishi mumkin, lekin ular argumentning o'zi to'g'riligi yoki kuchiga hech qanday ta'sir ko'rsatishi shart emas. Buning bir misoli - kimningdir g'oyalariga emas, balki uning xarakteriga qarshi bahslashishdir. Yana bir misol - xasis odam: birovning argumentini osongina inkor etish uchun noto'g'ri talqin qilish (va shuning uchun o'zingizni aqlliroq ko'rsatish).

2. Talabalarni masalaning barcha tomonlarini o'rganishga o'rgating.

Talabalarigizni muammoning barcha tomonlarini o'rganishga o'rgating. Buni ulardan ijobiy va salbiy tomonlari yoki biror narsaning afzalliklari va kamchiliklari ro'yxati bilan chiqishlarini so'rash orqali amalga oshirish mumkin. Har qanday masala bo'yicha har doim bir nechta nuqtai nazar mavjudligini va nima to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligi haqida qaror qabul qilishdan oldin ikkala tomonni ham tushunish muhimligini tushuntirish.

3. Talabalarga o'zlari iste'mol qiladigan ommaviy axborot vositalari haqida tanqidiy fikr yuritishga yordam bering.

Media savodxonligi yoki ommaviy axborot vositalarini tanqidiy tahlil qilish va baholash qobiliyati talabalar uchun muhim mahoratdir. Ularga buni amalga oshirishda yordam berish uchun siz ularni ommaviy axborot vositalarining qanday tarfkashligi va u qanday xabarlar yuborayotgani haqida savollar berishga undashingiz kerak. Shuningdek, ular yangiliklarda yoki Facebook yoki Twitter kabi ijtimoiy media saytlarida ko'rgan narsalariga ergashish o'rniga o'zlarining tanqidiy fikrlash qobiliyatlari asosida ongli qarorlar qabul qilishlari uchun ushbu xabarlarni qanday tahlil qilishni o'rganishlari kerak. ular ommaviy axborot vositalaridan o'z hayotlarida samarali foydalanishlari mumkin: masalan, agar siz film treyleringizni onlayn tomosha qilayotgan odamlar (yoki undan ham yaxshiroq uyda) ochilish kuniga chipta sotib olishlarini istasangiz!

4. Talabalarining g'oyalariga e'tiroz bildiring, so'ng ularga yaxshiroq g'oyalar bilan javob berishga imkon berish.

Talabalarigizga tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berish uchun avvalo ularni tanqidga ochiq bo'lishga o'rgatish kerak. Buni ularni o'z g'oyalari va ularni qanday yaxshilash mumkinligi haqida o'ylashga undash orqali qilishingiz mumkin (masalan, Sokratik usuldan foydalanish). Talabalarining ochiqligini rag'batlantirishning yana bir usuli - ular bir-birlarining xatolaridan va muvaffaqiyatlaridan saboq olishlari uchun bir-birlari bilan baholash yoki rubrikalardan foydalanishdir.

5. Talabalardan o'z muammolarini aniqlashlarini va o'zlari uchun echimlar yaratishlarini so'rash.

Ko'rib turganimizdek, tanqidiy fikrlash talabalarda shakllantiriladigan muhim mahoratdir. Buning eng yaxshi yo'li ularni o'z hayotlari va muammolari haqida tanqidiy fikrlashga undashdir. Talabalarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ularga amalda qo'llash mumkin bo'lgan imkoniyatlar kerak. Buni qilishning ajoyib usullaridan biri talabalarga: «Muammo nima?» yoki «Buni qanday hal qilishimiz mumkin?» Bundan tashqari, agar ular keyingi safar boshqacha ish qilsalar, nima bo'lishini o'ylashlarini so'rash mumkin.

6. Topshiriqlar, qog'ozlar va testlar bo'yicha tez-tez fikr-mulohazalarni berib turing, ular sinfda va uyda o'zlashtirishni istagan ko'nikmalarigizni mustahkamlash uchun.

Sinfda va uyda o'zlashtirishni xohlagan ko'nikmalarigizni mustahkamlash uchun topshiriqlar, qog'ozlar va testlar haqida tez-tez fikr bildirish.

Muntazam ravishda fikr bildirishga ishonch hosil qilish (kamida chorakda bir marta).

O'z fikr-mulohazalaringizni ularga nima to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini aytishdan ko'ra, ishining kuchli va zaif tomonlariga qaratish. Bu talabalarga kelgusida o'z ishlarini qanday yaxshilash mumkinligini tushunishga yordam beradi.

Tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish talabalarni turli yo'llar bilan tanqidiy fikrlashga o'rgatishning muhim qismidir

Tanqidiy fikrlash talabalarni turli yo'llar bilan tanqidiy fikrlashga o'rgatishning muhim

qismidir. Talabalar maktabda, kolleжда va hayotda muvaffaqiyatga erishish uchun tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga muhtoj. Tanqidiy fikrlash ularga aniqroq fikr yuritishga va yaxshi qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Bu, shuningdek, ularga yanada ijodiy va innovatsion bo'lishga yordam beradi. Dastlabki yillarda ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish orqali siz bolangizga butun ta'lim faoliyati davomida (va undan keyin) foyda keltiradigan umrbod o'rganishga bo'lgan muhabbatni rivojlantirishga yordam berishingiz mumkin.

Tanqidiy fikrlash uchun asosiy ko'nikmalar

O'quv dasturlari va o'quv dasturlari direktori sifatidagi hozirgi vazifamda men 21-asr vositalaridan foydalanishni va eng muhimi, fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga harakat qilaman. Tanqidiy fikrlash uchun asos bo'lgan ba'zi muhim ko'nikmalar:

Aloqa va axborot ko'nikmalari

Fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlari

Shaxslararo va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlari

Hamkorlik qobiliyatlari

Ushbu to'rtta o'q talabalarga har qanday sohada va ta'limning barcha darajalarida kerak bo'ladigan ko'nikmalardir. Demak, savolga javobim. Biz talabalarimizni tanqidiy va o'zlari uchun fikrlashga o'rgatishimiz kerak.

Ta'limning maqsadlaridan biri talabalarni kashfiyot orqali o'rganishga tayyorlashdir. Tanqidiy fikrlashni mashq qilish imkoniyatini berish talabalarga boshqalarning fikrlashini tahlil qilish va boshqalarning mantig'ini tekshirishga yordam beradi.

Boshqalarni tushunish hamkorlikda va kundalik hayotda muhim mahoratdir. Tanqidiy fikrlash talabalarga bilimlarni yodlashdan ko'ra ko'proq narsani qilish imkonini beradi.

Savollar berish. Xo'sh, buni qanday qilamiz? Tavsiyalardan biri o'qituvchilarga darsni boshlashda chuqur savol berish strategiyalarini ishlab chiqishdir.

Sog'lom fikrlash bilan javob olish uchun o'ylangan savollarni bering. Keyin, so'z suhbatlari va muloqot talabalarining fikrlashini shakllantirish. Tez javoblar ko'pincha juda kam so'z va ko'z bilan aloqa qilmaslikka olib keladi, bu biz targ'ib qilishni istamaydigan ko'nikmalardir.

Talabalarga savollar berayotganda va ular yechimni taklif qilganda, keyingi fikrlashni rivojlantirish uchun ulardan ba'zilarini sinab ko'ring:

Bu haqda batafsilroq gapirib bera olasizmi?

Bu fikrni boshqa yo'l bilan ifodalaysizmi?

Menga misol keltira olasizmi?

Menga misol keltira olasizmi?

Batafsil ma'lumot berasizmi?

Aniqroq gapira olasizmi?

Boshqa nuqtai nazarni hisobga olishimiz kerakmi?

Bu savolga qarashning boshqa yo'li bormi?

Tanqidiy fikrlash qobiliyatlaridan foydalanishni o'qitish va o'rganish paradigmasidagi o'zgarish sifatida ko'rish mumkin. Ta'limga jalb qilish o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi. Bu, shuningdek, maktab tizimi qaytadan boshlanishi kerak bo'lsa ham, talabalarga muvaffaqiyatga erishish yo'lini beradi.

Ta'limning barcha jabhalarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

Ishtirok etish, qo'llash va hamkorlik qilish - bu vaqt sinoviga bardosh beradigan ko'nikmalar. Men, shuningdek, tanqidiy fikrlashni o'qitishning har bir jabhasiga integratsiyalashuviga yordam beraman.

O'z tajribamda men buni amalga oshirishning bir necha yo'lini topdim.

Darslarni/birliklarni tekshirish savoli bilan boshlang: bu savolga «ha» yoki «yo'q» deb javob beradigan savol bo'lmasligi kerak. Bu savollar kashfiyotni o'rganishga va muammolarni hal qilishga ilhomlantirishi kerak.

Ijodkorlikni rag'batlantirish: Men o'qituvchilarning loyihalarni o'z talabalariga berishdan oldin tayyorlaganlarini ko'p marta ko'rganman. Masalan, kardan odamni yoki boshqa «ijodiy» loyihalarni loyihalash. Dizayn ishlarini bajarish yoki barcha doiralarni oldindan kesib tashlash orqali ijodkorlik imkoniyatlarini olib tashlaydi.

Agar har bir bolaning materiali allaqachon kesilgan bo'lsa, u sinfning yanada silliq ishlashiga yordam berishi mumkin, lekin keyin har bir talabaning loyihasi bir xil ko'rinadi. Talabalar o'zlari o'ylashlari yoki muammoni hal qilishlari shart emas.

Har bir narsani «yopishqoq» oldindan tayyorlamalik - bu yaxshi narsa. Buning o'rniga, talabalarga qordan odamni yaratish uchun zarur bo'lgan barcha jihozlarni bering va ular buni o'zlari qilishlariga ruxsat bering.

Mustaqillik berish talabalarga tanqidiy fikrlovchi bo'lish imkonini beradi, chunki ular siz bergan materiallar bilan o'z mahsulotlarini yaratishlari kerak bo'ladi. Bu oddiy misol bo'lishi mumkin, ammo bu biz har qanday sinf darajasi yoki loyihaga tegishli bo'lishi mumkin.

Tez yordam berish uchun sakrab o'tirmaslikka harakat qiling - talabalar samarali kurash orqali ishlashlariga imkon bering.

Talabalar o'rganishda aloqalarni topishlari uchun imkoniyatlar yarating. Talabalarni real hayotiy vaziyat bilan bog'lanishga va namunalarni aniqlashga undash ularning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini mashq qilishning ajoyib usuli hisoblanadi. Haqiqiy stsenariylardan foydalanish qat'iylik, dolzarblik va tanqidiy fikrlashni oshiradi.

Tanqidiy fikrlashni rag'batlantirishning yana bir qancha usullari:

Analoglardan foydalaning

Talabalar o'rtasida o'zaro munosabatlarni rivojlantirish

Ochiq savollarni bering

Fikrlash vaqtiga ruxsat bering

Haqiqiy hayot muammolaridan foydalaning

Fikrlash amaliyotiga ruxsat bering

Tanqidiy fikrlash talabalarni butun umri davomida o'zlaricha fikrlashga tayyorlaydi. Bundan tashqari, tanqidiy fikrlovchilar olomon bilan birga borish ehtimoli kamroq, chunki ular o'zlari uchun o'ylashadi.

Xulosa. Talabalarigizda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning eng yaxshi usuli bu ularga mantiqiy xatolarni tan olish, muammoning barcha tomonlarini o'rganish, ular iste'mol qiladigan ommaviy axborot vositalari haqida tanqidiy fikr yuritish va o'z g'oyalariga qarshi chiqishga yordam berishdir. Shuningdek, siz sinfda va uyda rivojlantirishni xohlagan ko'nikmalarigizni mustahkamlash uchun topshiriqlar, qog'ozlar va testlar haqida tez-tez fikr bildirish mumkin.

Adabiyotlar

1. Akramova Gulbahor Renatovna, Akramova Surayyo Renatovna. Developing critical thinking on elementary class pupils is the most important factor for preparing social relationship. JCR. 2020; 7(17): 438-448. doi:10.31838/jcr.07.17.61. <http://www.jcreview.com/?sec=cissue>.

2. Гулбахор Ренатовна Акрамова. Формирование критического и творческого мышления учащихся как условия продуктивной познавательной деятельности. 2016. Евразийский Союз Ученых. 6-3 (27). <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-kriticheskogo-i-tvorcheskogo-myshleniya-uchaschihsya-kak-usloviya-produktivnoy-poznavatelnoy-deyatelnosti>

3. Akramova G.R. Effective methods for developing critical thinking in students [Эффективные методы развития критического мышления у учащихся]. International scientific review of the problems of pedagogy and psychology (Boston, USA - 19 April, 2018). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://scientificconference.com/h/sborniki/pedagogicheskie-nauki2/1078-effec/> (дата обращения: 20.01.2020).

4. Akramova G.R. Effective methods for developing critical thinking in students [Эффективные методы развития критического мышления у учащихся]. International scientific review of the problems of pedagogy and psychology (Boston, USA - 19 April, 2018). <https://scientificconference.com/h/sborniki/pedagogicheskie-nauki2/1078-effec/>